

Федорова В.І., Чекушина Ю.М.

ДИНАСТІЯ ГІРНИКІВ ГЕНДРИХІВСЬКИХ

У 2009 р. виповнюється 110 років від заснування у місті Катеринославі вищого гірничого навчального закладу, який сьогодні називається Національний гірничий університет (НГУ). Серед видатних вчених і талановитих викладачів, які уславили цей заклад освіти, – представники династії Гендрихівських.

Автори даної статті вважають, що дослідження аспектів історії гірничої науки та освіти неможливе без відтворення соціального портрету учених та викладачів.

Зокрема, для відтворення соціального портрету родини Гендрихівських обрано перспективний науково-дослідницький напрям роботи – персоніфікацію, а точніше, персонографію, тобто висвітлення біографії типових репрезентантів дніпропетровської наукової гірничої школи.

З гірничим вузом пов'язана доля чотирьох поколінь родини Гендрихівських – Чеслава Едмундовича, його дітей – сина Здислава Чесловича, дочки Галини Чеславівни, онука Сергія Здиславовича, правнука Максима Сергійовича.

Чеслав Едмундович, народився на станції Лоскутовка Донецької залізниці у 1878 р. Він походив із польського шляхетського роду: один його дядько був королівським лісником, інший – губернатором у Царстві Польському. Батько Чеслава, Едмунд-Калиш Карлович Гендрихівський мав важкий характер. Відомо, що він бажав стати ксьондзом, але раптом зробився войовничим атеїстом і вступив до Київського університету. Студент Едмунд Гендрихівський мав якесь

відношення до політичної діяльності польського земляцтва, через що наприкінці 50-х років XIX ст. був засланий до Сибіру на 15 років. Коли Едмунд Карлович повернувся, то одружився з Каміллою, яка чекала на нього. У подружжя народилося п'ятеро дітей – чотири доньки і син Чеслав. Народження Чеслава коштувало Каміллі життя. Можливо, саме через це батько ставився до сина із надмірною жорсткістю – позбавив грошового утримання, вигнав із дому, коли той виріс. Але попри всі негаразди Чеслав Едмундович вступив до Харківського технологічного інституту, де навчався близько десяти років [1].

Під час навчання Чеслав Гендриховський працював за сумісництвом на кам'яновугільних копах та руднях акціонерного Криворізького товариства, де набув професію механіка і вперше ознайомився з роботою шахтних насосів, вентиляторів та електричного обладнання. Після завершення навчання у 1907 р. молодий інженер-технолог працював у Самарській губернії, на Уралі, в Західному Сибіру, на Алтаї. Свою професійну діяльність він обов'язково сполучав з викладацькою: викладав сопромат, аналітичну геометрію, машинознавство та технічне креслення у механіко-технічному училищі Воткінського паровозо- та суднобудівного заводу на Камі. Викладав в Омську будівельне мистецтво, дорожню справу, геологію, мінералогію [1].

На початку 1914 р. Чеслав Едмундович одружився вдруге (перше одруження було в студентські роки, але шлюб виявився невдалим) у віці 35 років. Ядвіга-Бірута Андрушкевич, дружина Чеслава, якій щойно виповнилося 20 років, походила з шляхетної родини поляків Собеських (по матері) і литовців (по батькові). Родина Андрушкевичів мешкала у Катеринославі, де Ядвіга через одну з сестер Чеслава і познайомилась з ним. Після одруження Чеслав забрав молоду до Омська, де влаштувався на посаду викладача культурно-технічного училища.

Після соціалістичної революції 1917 р. становище молодої родини, в якій у 1914 р. народився хлопчик Здислав і у 1916 р. – дочка Галина, змінилося, і вони переїхали до Катеринослава, де (у Нижньодніпровську) жила бабуся Софія Осипівна Андрушкевич. В Україні Чеслав, Ядвіга та їх діти (ще одна дочка Ромуальда народилася у 1924 р.) стали українцями за паспортами. Залишатися поляками у буремні 20-ті рр. XX ст. було небезпечно. Але рідну мову Чеслав зберіг, як зберіг польське видання «Дзядов» А. Мицкевича. Чеслав добре малював, знав декілька іноземних мов, намагався виховувати дітей на кращих зразках світової культури та мистецтва. Принципами своїми ніколи не поступався: наприкінці 1924 р. залишив посаду заступника головного інженера Нижньодніпровських електромайстерен через протиріччя з головним інженером і розпочав діяльність у гірничому інституті на посаді професора кафедри гірничозаводської механіки.

Наприкінці 30-х років Чеслав Гендриховський став професором і деканом механічного факультету Дніпропетровського хіміко-технологічного інституту (ДХТІ).

У 1937 р. серед сусідів, знайомих і колег Гендрихівських почалися арешти. Галина Гендриховська згадувала: «Ввечері повертаєшся додому, тебе обганяє «чорний ворон» – і серце зупиняється – чи не за батьком?..» Але обійшлося.

Влітку 1941 р. Чеслав захворів на черевний тиф і не зміг евакуюватися. В окупаційний період родина (дружина Ядвіга, донька Альда, теща Софія Осипівна) мешкала по вулиці Полтавській (тепер вулиця О. Гончара), 1. З метою врятувати своїх жінок від голоду та смерті Чеслав Едмундович працював у Дніпропетровському політехнічному інституті, принаймні числився у списках викладацького складу як професор, завідувач кафедри насосів та компресорів [2]. Восени 1943 р. родину Гендрихівських умовили залишити місто та пересуватися разом із відступаючими військами загарбників. Вона повернулася у 1945 р., вирішивши, що покарання та зневага у рідному місті краще, ніж перебування на чужині.

В цей час син Чеслава Здислав Гендрихівський працював на Сахаліні головним механіком у тресті Сахалінвугілля після закінчення у 1940 р. Дніпропетровського гірничого інституту. У березні 1947 р. він приїхав до Дніпропетровська та об'єднався зі своєю родиною. З 1949 до 1962 р. Здислав працював викладачем Дніпропетровського гірничого технікуму. У 1958 р. він видав у Москві підручник «Гірнична електромеханіка», який став вагомим внеском у наукову гірничу школу. Напрями його наукової діяльності: сигналізація й вимірювання у шахтах; створення гірничого електрообладнання та використання електрики в гірничій справі; розробка та удосконалення електрообладнання збагачувальних машин, приладів, засобів управління та контролю; економія енергетичних ресурсів, підвищення ефективності перетворення та споживання електроенергії; удосконалення механізмів та електропривода потужних екскаваторів.

Сестра Здислава Галина Гендрихівська також зробила вагомий внесок у розвиток гірничої науки. Після 7-го класу вона вступила на вечірнє відділення робітфаку ДХТІ. У 1934 р. вступила до Дніпропетровського гірничого інституту, який закінчила у 1940 р. з дипломом інженера-геологорозвідника. В автобіографії Галина свідчить, що вступала на геологорозвідувальний факультет ДГІ за фіктивною довідкою про стан здоров'я. У дитинстві мала певні проблеми щодо серця, а геологу, як відомо, потрібне бездоганне здоров'я.

Галина Чеславівна обрала супутником свого життя достойну, мужню, талановиту людину. Вона була одружена, коли зустріла Л. Станкевича, але розлучилася з першим чоловіком та переїхала до Л. Станкевича, викладача ДГІ. Це було у 1936 р., а у 1937 р. її коханого викликали на допити до органів НКВС і вимагали свідчити проти батька Галини Чеслава Едмундовича Гендрихівського. Але Л. Станкевич не визнав тестя «польським шпигуном».

У 1950-х рр. Галина Чеславівна працювала на кафедрі історичної геології та палеонтології ДГІ, видавала відповідні методичні рекомендації, друкувала наукові статті мінералогічно-петрографічного профілю [1]. Її наукова діяльність в межах кафедри здійснювалася за такими напрямками: мінералогія марганцевих родовищ; петрографія та петрологія родовищ докембрійських порід Українського кристалічного щита; петрографія вулканічних порід; геологія вугільних родовищ; техногенні родовища корисних копалин; геологія токсичних та малих елементів у вугільних шарах та продуктах збагачення і переробки вугілля.

Своїм статусом одного із провідних вузів країни Національний гірничий університет зобов'язаний сумлінній праці непересічних викладачів і науковців

минулого і сучасного і серед них – декільком поколінням польсько-литовської родини Гендрихівських.

Бібліографічні посилання:

1. Архів Національного гірничого університету. – Оп. 1. – Спр. 676-678. – Арк. 3, 5.
2. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). – Ф. 2306. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 9.